

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '90: το 13ο συνέδριο του T.A.G.

Δεν υπάρχει θεωρητική αρχαιολογία ως αυτόνομος κλάδος, γιατί απλούστατα κάθε αρχαιολογική δραστηριότητα, όσο πρακτική και αν είναι, έχει θεωρητικές πλευρές. Το να διακηρύττεις ότι δεν ενδιαφέρεσαι γι' αυτό που ονομάζεται θεωρητική αρχαιολογία παρά μόνο για τη «σωστή» αποκάλυψη, παρουσίαση και μελέτη των δεδομένων, συνιστά θεωρητική στάση με ποικίλες συμπαράδηλεις. Η ανασκαφή, η κατ' εξοχήν «πρακτική» πλευρά του αρχαιολογικού έργου μπορεί και πρέπει να αναλύεται θεωρητικά: Τα κριτήρια επιλογής του χώρου ανασκαφής και ο όλος σχεδιασμός της, η ανασκαφική μέθοδος, η θεώρηση ή η αγνόηση των λεγόμενων ταφονομικών παραγόντων, που αλλοιώνουν τη φύση και τροποποιούν τις χωρικές συντεταγμένες του υλικού (Gifford 1981), όλα προϋποθέτουν θεωρητικές επεξεργασίες.

Γιάννης Χαμηλάκης

Department of Archaeology and Prehistory, University of Sheffield

Μ' αυτή την έννοια η θεωρητική αρχαιολογία ως πράξη έρευνας, ανάλυσης και επεξεργασίας, που επιδιώκει να ξεπεράσει τους περιορισμούς που θέτει ο στατικός χαρακτήρας του αρχαιολογικού υλικού και να διερευνήσει τις αλληλεξαρτήσεις αυτού του υλικού αλλά και του συνολικού αρχαιολογικού έργου με το χώρο, το χρόνο και την ιστορία, θα πρέπει να λειτουργεί ως συνεκτικός ιστός όλων όσων ασχολούνται με την αρχαιολογία, ανεξάρτητα από επιμέρους ειδικότητα και χρονική περίοδο. Όμως η πραγματικότητα άλλα μαρτυρεί: Στο χώρο της ελληνικής αρχαιολογίας (και όχι μόνο σ' αυτόν) ο εμπειρισμός είναι συνήθως η κυ-

ρίαρχη και η κατ' εξοχήν ιδεολογία. Από την άλλη, οι εκ του προχείρου θεωρητικές αναλύσεις πληθαίνουν τα τελευταία χρόνια στα γραπτά όσων αρχαιολόγων αναζητούν εναλλακτικές προσεγγίσεις των αρχαιολογικών προβλημάτων.

Με βάση τα παραπάνω, που βέβαια «σηκώνουν» ατέρμονη – αλλά πάντως χρήσιμη – συζήτηση, γίνεται, νομίζω, κατανοητό ότι το τελευταίο ετήσιο συνέδριο της Ομάδας Θεωρητικής Αρχαιολογίας (Theoretical Archaeology Group-TAG), που έγινε στο πανεπιστήμιο του Leicester από τις 16 ως τις 19 Δεκεμβρίου 1991, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όσοι παρακολουθούν από κοντά

τις εξελίξεις στο χώρο της θεωρητικής αρχαιολογίας, ιδιαίτερα στον αγγλοσαξονικό χώρο, θα έχουν σίγουρα ακούσει για τα συνέδρια του TAG, που έχουν πλέον καθιερωθεί ως θεσμός.

Το TAG ιδρύθηκε το 1977 από αρχαιολόγους των πανεπιστημίων του Sheffield και του Southampton, με στόχο την αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την αρχαιολογική θεωρία, σε μια εποχή που η θεωρητική αρχαιολογία στο χώρο της Βρετανίας έδειχνε να περνάει κρίση, ύστερα και από τον πρόωρο θάνατο του David Clarke. Γρήγορα έγινε φανερό ότι το εγχείρημα συγκεντρώνει το ενδιαφέρον ευρύτερου κοινού, και έτσι οργανώθηκε το πρώτο ανοι-

κτό συνέδριο, στο Sheffield, το 1979. Από τότε πραγματοποιείται κάθε χρόνο, γύρω στο Δεκέμβριο, σε διαφορετικά αρχαιολογικά τμήματα, και πάντα σφέεται με επιτυχία. Έτσι σήμερα το TAG υπάρχει κυρίως μέσω του επίσηου συνεδρίου του, ενώ η οργανωτική του σύνδεση είναι μάλλον χαλαρή. Ο συντονισμός γίνεται από επιτροπή που λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο και η οποία συναντάται μια φορά το χρόνο, στο συνέδριο. (Fleming and Johnson 1990). Το ετήσιο συνέδριο του TAG για το 1992 θα πραγματοποιηθεί στο πανεπιστήμιο του Southampton.

Τα συνέδρια του TAG χαρακτηρίζονται πάντα από εξαιρετικά μεγάλη προσέλευση/μερικοί αριθμοί από το πρόσφατο συνέδριο του Leicester το επιβεβαιώνουν: Πήραν μέρος περίπου 400 σύνεδροι (αρχαιολόγοι, ανθρωπολόγοι, ιστορικοί, αλλά και γεωγράφοι με αρχαιολογικά ενδιαφέροντα), κυρίως από τη Βρετανία, αλλά και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες και την Αμερική. Εγιναν γύρω στις 85 ανακοινώσεις και πολύ περισσότερες, μικρότερης έκτασης, παρεμβάσεις, σε 14 θεματικές ενότητες.

Αλλά τι είναι αυτό που κάνει τα συνέδρια του TAG τόσο δημοφιλή; Θα μπορούσαμε να πούμε ότι κύριοι παράγοντες είναι από τη μια η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την αρχαιολογική θεωρία κατά την τελευταία δεκαετία και από την άλλη η ίδια η μορφή και το πνεύμα του συνεδρίου: χωρίς να είναι ένα ακαδημαϊκό χαρακτήρα συνέδριο, αποτελεί βήμα διάλογου, κριτικής αλλά και πολεμικής τόσο για τον προσφάτω του Cambridge όσο και για τον απλό μεταπτυχιακό ή και προπτυχιακό φοιτητή που αισθάνεται ότι έχει κάτι να πει. Εξάλλω, καθώς, ως ένα μεγάλο βαθμό, τα θέματα καθορίζονται από τους συμμετέχοντες, το TAG δίνει τη δυνατότητα της παρουσίας ζητημάτων που δεν θα μπορούσαν να γίνουν εύκολα αποδεκτά στα ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά, θεματικά συνέδρια.

Όμως ας δούμε, πολύ συνοπτικά, τους τίτλους και το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων: το συνέδριο άνοιξε με τη συζήτηση του προβλήματος που απασχόλησε συστηματικά και τα δύο προη-

γούμενα συνέδρια του TAG: Αρχαιολογία ως θετική επιστήμη; η αρχαιολογία ως καθαρά κοινωνική και ανθρωπιστική επιστήμη; (Τι είναι αυτό που το λένε αρχαιολογική επιστήμη; -Archaeological science). Εδώ, μπροστά στην ολομέλεια του συνεδρίου, φορείς και των δύο απόψεων διασταύρωσαν επιχειρήματα και πυρά σε μια αντιπαράθεση, που μάλλον δεν φαινόταν να οδηγεί σε μια συνθετική πρόταση.

Η ενότητα *Χρησιμοποώντας βιομοριακή αρχαιολογία*, στην οποία συμμετείχαν όχι μόνο βιοαρχαιολόγοι αλλά και ειδικοί των θετικών επιστημών, επεδίωξε να διερευνήσει τις δυνατότητες, τις προοπτικές αλλά και τα θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα από τις πρόσφατες απόπειρες χρήσης μεθόδων της μοριακής βιολογίας και βιοχημείας στην αρχαιολογική έρευνα. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο εντοπισμός DNA σε αρχαιολογικά — κυρίως οργανικά υλικά. (Για μια παρόμοια εφαρμογή, βλ. Sokal et al. 1991). Στο συνέδριο τονίστηκε ιδιαίτερα η ανάγκη αποφυγής ενός νέου βιολογικού ντετερμινισμού καθώς και η ανάγκη αξιοποίησης των συσσωρευμένων θεωρητικών επεξεργασιών κατά τη διαδικασία σχεδιασμού τέτοιων ερευνητικών προγραμμάτων, καθώς μια τέτοια κατεύθυνση βρίσκεται ακόμα στα πρώτα της βήματα.

Και από τη βιομοριακή αρχαιολογία στην ενότητα με τίτλο *Gender (γένος/φύλο), υλικότητα, γλώσσα και κείμενο*. Εδώ, σε ένα διαφορετικό κλίμα, θίχτηκαν ορισμένα επικρατή προβλήματα αρχαιολογικής θεωρίας: από την αντίληψη η οποία, χρησιμοποιώντας έννοιες ερμηνευτικής, αναλύει τα αρχαιολογικά δεδομένα ως γραπτά κείμενα, τα προβλήματα, τις ερμηνευτικές δυνατότητες και τους περιορισμούς της μελέτης των σχέσεων των δύο φύλων, στην αρχαιολογία.

Οι οργανωτές και οι συμμετέχοντες στη θεματική ενότητα *Αρχαιολογία και Ανδεσμος ποδόσφαιρο* πιστεύουν ότι η κατανοήση του αθλήματος ως κοινωνικού φαινομένου, και πιο συγκεκριμένα, ως μορφής κοινωνικής και οικονομικής έκφρασης, ως παράδοσης, ομαδικής ταυτότητας, μαζικής συμπεριφοράς και

συνκινησιακής έκφρασης, μπορεί να συνεισφέρει στη διερεύνηση αρχαιολογικών προβλημάτων.

Η θεματική ενότητα *Τα όρια της ερμηνείας στη μελέτη των ανθρώπινων σκελετών* επεδίωξε να θέσει σε θεωρητική βάση μια σειρά προβλημάτων που απασχολούν την αρχαιολογία του θανάτου: από τις μεθόδους για την εξακρίβωση της ηλικίας θανάτου, ως τον προβληματισμό για τη φύση του συγκεκριμένου αρχαιολογικού υλικού και τον τρόπο παρουσίασης των αποτελεσμάτων από τους ειδικούς.

Σε πείσμα των καιρών, μια ομάδα Βρετανών και Αμερικανών αρχαιολόγων και ιστορικών επεδίωξε να επαναφέρει στο προσκήνιο τη μαρξιστική ανάλυση (*Μαρξιστικές προσεγγίσεις στην αρχαιολογία*). Οι ομιλητές επέμειναν ιδιαίτερα στην κριτική των μεταμοτέρνων εκδόχων στην αρχαιολογική θεωρία και υποστήριξαν την ερμηνευτική χρησιμότητα κλασικών μαρξιστικών εννοιών, όπως τον τρόπο παραγωγής και της τάξης.

Τα ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις αρχαιολογίας και ιστορίας θίχτηκαν στη συζήτηση για τις ερμηνευτικές δυνατότητες και τα προβλήματα της χρήσης γραπτών μαρτυριών στην αρχαιολογική έρευνα (*Γραπτές μαρτυρίες και αρχαιολογία*).

Ενδεικτικό της κατάργησης των εθνικών συνόρων και στην αρχαιολογική συζήτηση αποτελεί η διοργάνωση της θεματικής ενότητας *Νέες τάσεις στην αρχαιολογία της Σλοβενίας*, που στόχο είχε να παρουσιάσει σε ένα ευρύτερο κοινό τις θεωρητικές ανησυχίες και τα επιτεύγματα της αρχαιολογίας σ' αυτή τη γωνιά των Βαλκανίων.

Στην ενότητα *Πολιτισμική κληρονομιά και Λόγος*, αντικείμενο συζήτησης δεν ήταν τα συνθησιακά ζητήματα της προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης των αρχαιολογικών καταλοίπων και μνημείων, αλλά ζητήματα της αποτίμησης-αξιολόγησης (πώς ένα μνημείο καθίσταται πολιτισμική κληρονομιά), της ιδιοκτησίας και του ελεγχού της πολιτισμικής κληρονομιάς, με απώτερο στόχο την ουσιαστικότερη κατανοήση του φαινομένου.

Η θεματική ενότητα *Η θεωρία στην πράξη* ήταν αρκετά ανομοι-

ογενής. Αν υποθέσουμε ότι υπήρξε κάποιο συνεκτικό στοιχείο στις επιμέρους ανακαινώσεις, αυτό ήταν η επιδίωξη, τουλάχιστον ορισμένων απ' αυτές, να συνδέσουν θεωρητικές έννοιες με τις πρακτικές πλευρές της αρχαιολογικής διαδικασίας, αν και θα περίμενε κανείς ότι μια τέτοια προσπάθεια θα ήταν μόνιμος στόχος των ανακαινώσεων σ' όλες τις θεματικές ενότητες. Ενδεικτικό τίτλο: *Χρήση και κατάχρηση των αρχαιοζωολογικών δεδομένων από μη αρχαιολογολόγους και Τοπία του νου: Πρόσφατες εξελίξεις στην ερμηνεία των επιφανειακών (διασπαρμμένων) ευρημάτων*.

Η έννοια συζητήσεων (εργαστήριο-workshop) θεωρείς της αρχαιολογικής μάθησης προσπάθησε να διερευνήσει τα ζητήματα της διδασκαλίας της αρχαιολογίας σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, θίνοντας πλευρές όπως η γλώσσα της διδασκαλίας, η αρχαιολογία στα αναλυτικά προγράμματα, κτλ.

Το πρόβλημα της δόμησης της προσωπικής και κοινωνικής πολιτισμικής ταυτότητας μέσω της υλικής κουλτούρας συζητήθηκε σε ξεχωριστή ενότητα (*Υλική κουλτούρα και πολιτισμική ταυτότητα*), με παρουσίαση ερευνητών από την αρχαιολογία, την ανθρωπολογία, την ιστορία της τέχνης, την ιστορία, τη μουσειολογία και την κοινωνιολογία.

Τέλος, τα ζητήματα του τοπίου και του περιβάλλοντος ως κοινωνικής κατηγορίας συζητήθηκαν σε δύο θεματικές ενότητες: Η πρώτη (*Χώρος, χρόνος και εμπειρία: Ερμηνεύοντας προϊστορικά τοπία*) επιδίωξε να ξεπεράσει την κρατούσα αρχαιολογική αντίληψη του περιβάλλοντος ως πεδίου οικονομικών δραστηριοτήτων και να διερευνήσει την ιστορικότητα του τοπίου, τη συμβολική και γενικότερα την κοινωνική του διάσταση, καθώς και τους μηχανισμούς δόμησης τους. Η δεύτερη (*Διαχείριση και Φύση: Αναθεωρώντας τις σχέσεις ανθρώπου-περιβάλλοντος στην αρχαιολογία*) προσπάθησε να εξετάσει θεωρητικά ορισμένα προβλήματα στην περιβαλλοντική αρχαιολογία: τη χρήση και την κατάχρηση των οικολογικών και βιολογικών μοντέλων (ορισμένα από τα οποία σήμερα έχουν ξεπεραστεί), το ρόλο

των φυσικών καταστροφών (ως πραγματικών γεγονότων και ως νοητικών κατασκευών) στη διαχείριση του περιβάλλοντος, την αναγκαιότητα διερεύνησης των ιστορικά καθορισμένων νοητικών προσλήψεων του τοπίου και του ρόλου τους στις ανθρώπινες αποφάσεις.

Παρακάτω θα επιδιώξουμε να σχολιάσουμε κριτικά ένα-δύο μόνο από τα ζητήματα που φανερά ή υπαινικτικά ήλθαν στο προσκήνιο κατά το τριήμερο του συνεδρίου, καθώς, όπως είναι ευνόητο, μια πλήρης κριτική παρουσίαση θα ήταν μάλλον αδύνατη, ακόμη κι αν δεν υπήρχαν οι περιορισμοί του χώρου.

Έως πριν από μερικά χρόνια, οι θεωρητικές εξελίξεις στην αρχαιολογία ελάμβαναν χώρα κυρίως μέσα στα πλαίσια της αγγλοσαξονικής παράδοσης. Τελευταία, και λόγω των πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων σε παγκόσμια κλίμακα, αλλά και για λόγους καθαρά ενδογενείς, απόηχοι άλλων θεωρητικών κινημάτων άρχισαν να φτάνουν στην, ως ένα βαθμό, στενά οριοθετημένη αγγλοσαξονική θετικιστική σκέψη.

Η εξέλιξη αυτή εκφράζεται με δύο κυρίως τρόπους: από τη μια με την ενεργότερη και συχνότερη συμμετοχή ερευνητών από μη αγγλοσαξονικές χώρες στη θεωρητική συζήτηση, και από την άλλη με την αξιοποίηση της θεωρητικής σκέψης μη Αγγλοσαξόνων διανοητών από Αγγλοσαξόνους αρχαιολόγους. Η διοργάνωση της ενότητας για την αρχαιολογία της Σλοβενίας και η αναφορά αρκετών ανακαινώσεων σε ευρωπαϊκά ρεύματα σκέψης στο συνέδριο του Leicester συσταθούν δείγματα των αλλαγών αυτών. Η έκδοση σχετικών τόμων (Malina and Vasicsek 1990, Hodder 1991a, Binliff 1991, αλλά για το τελευταίο δεξ Moreland, in press), τα τελευταία αφιερώματα του *Antiquity* στην ελάχιστη γνωστή αρχαιολογία ανατολικών χωρών, η αναγγελία της έκδοσης ενός νέου πανευρωπαϊκού περιοδικού με τον τίτλο *Journal of European Archaeology* (πρόκειται να κυκλοφορήσει μέσα στο 1992), όλα επιβεβαιώνουν την παραπάνω διαπίστωση. Μια τέτοια εξέλιξη δεν μπορεί παρά να καταμετρηθεί ως θετική, όχι μόνο γιατί καταργεί στην πράξη ένα ιδιότυπο πνευμα-

τικό σοβινισμό, αλλά κυρίως γιατί μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ώσμωση διαφορετικών θεωρητικών παραδόσεων, την κατάργηση εδραιωμένων αγκυλώσεων και τον σχηματισμό νέων συνθέσεων. Για παράδειγμα, έχει ήδη επιστανθεί ο ιδιαίτερος ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν στη θεωρητική συζήτηση τα ποικίλα ρεύματα σκέψης των ευρωπαϊκών αρχαιολογικών παραδόσεων, με την έμφαση τους στην ιστορικότητα και τη χρήση μαρτυρικών αναλύσεων, στοιχεία που κατά κανόνα απουσιάζουν από την αμερικανική και βρετανική «νέα αρχαιολογία» (Hodder 1991b: 22). Φυσικά, κάτι τέτοιο δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως νομοτέλεια, καθώς τα εμπόδια (και όχι μόνο τα γλωσσικά) είναι ακόμη αρκετά ισχυρά.

Είναι ίσως γνωστό ότι από τις αρχές της δεκαετίας του '80, στη θεωρητική αρχαιολογία του αγγλοσαξονικού χώρου επικεντρώθηκε συζήτηση αποτελεί το μάλλον ανομοιογενές θεωρητικό ρεύμα (Patterson 1990), που πολύ συχνά αυτοπροσδιορίζεται ως το αντίπαλο δέος προς την «νέα αρχαιολογία», την τάση που επέφερε επαναστατικές αλλαγές στην αρχαιολογική σκέψη και πρακτική κατά τις δεκαετίες του '60 και '70 (Κωτσάκης 1986). Το ρεύμα αυτό είναι γνωστό με τον όρο «αρχαιολογία της μετα-διαδικασίας», post-processual archaeology (Hodder 1985, 1986, Shanks and Tilley 1987a, 1987b, Leone et al. 1989). Είναι επίσης τη συζήτηση στα Shanks and Tilley 1989 και Earle and Preucel 1987). Η αρχαιολογία της μετα-διαδικασίας, με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, ήταν στο επικεντρω τον συζητήσεων στο συνέδριο του Leicester. Οι διάφορες εκδοχές του εν λόγω ρεύματος άσκησαν δριμύτατη κριτική στις εγγενείς αδυναμίες της «νέας αρχαιολογίας», και πιο συγκεκριμένα στον α-ιστορικό της χαρακτήρα, την έμφαση στις νομοθετικές γενικεύσεις και σ' έναν υποτιθέμενο ουδέτερο επιστημονισμό, την αγνόηση νοητικών πλευρών της ανθρώπινης συμπεριφοράς και του υποκειμενικού στοιχείου. Το γεγονός ότι σήμερα, ζητήματα, όπως για παράδειγμα οι σχέσεις των δύο φύλων ή ο κοινωνικός και πολιτικός ρόλος και η ευθύνη της αρχαιολο-

γίας, απασχολούν συστηματικά σημαντικό μέρος της αρχαιολογικής σκέψης, όπως φαίνεται εξάλλου και από την παραπάνω παράθεση των θεματικών εννοιών του συνεδρίου του Leicester, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην «αρχαιολογία της μετα-διαδικασίας». Όμως η κριτική συχνά συνοδεύεται (και συνοδεύεται) από γενικευμένη απορριπτική διάθεση για τα θεωρητικά και μεθοδολογικά επιτεύγματα της «νέας αρχαιολογίας», καθώς και από επιμονή σε διχοτομίες και ερωτήματα που δεν οδηγούν σε νέες διαλεκτικές συνθέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι παρεμβάσεις και η συζήτηση στην ενότητα με την οποία άνοιξε το συνέδριο του Leicester (Τι είναι αυτό που το λένε αρχαιολογική επιστήμη): Η εμμονή, τουλάχιστον από ορισμένες εκδοχές της «αρχαιολογίας της μετα-διαδικασίας», στη διχοτομία αρχαιολογία-κοινωνική επιστήμη/αρχαιολογία-«καθαρή» επιστήμη, αναπαράγει την παλιά τεχνητή αντίθεση ανάμεσα στην ανθρωπότητα και στη φύση (Ingold 1990:224), με μάλλον καταστροφικές συνέπειες για την αρχαιολογική θεωρία. Μερικές από τις ανακoinώσεις και συζητήσεις στο συνέδριο του Leicester εξεδήλωσαν τη διάθεση για τη δόμηση μιας συνθετικής θεωρητικής πρότασης, που ενώ θα υπερβαίνει το βετικισμό και όσα αυτός συνεπάγεται για την αρχαιολογία, θα αξιολογεί κριτικά όλες τις μεθοδολογικές και θεωρητικές επιτεύξεις των τελευταίων δεκαετιών και κυρίως δεν θα αναπαράγει παραδοσιακούς τρόπους σκέψης. Όμως ένα τέτοιο εγχείρημα — ιδιαίτερα η εμπειρική του εφαρμογή — είναι ακόμα το ζητούμενο, και ίσως συνιστά την πρόκληση για τη θεωρητική αρχαιολογία της επόμενης δεκαετίας (Trigger 1991).

Συμπερασματικά, το συνέδριο του TAG, με τις αδυναμίες και τα προβλήματά του, με τους συχνά άκαρπους διαεισιθισμούς, αλλά και με τον έντονο και πλούσιο διάλογο, με τη ζωντανή αντιπαράθεση, με την ποικιλομορφία του θεματολογίου, των ιδεών και των επιχειρημάτων, και κυρίως με τη φιλική ατμόσφαιρα, προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία τόσο για ενημέρωση γύρω από την αρχαιολογική θεωρία και τις εξελίξεις του

αύριο όσο και για άμεση συμμετοχή. Τελειώνοντας, αξίζει νομίζω να σημειώσουμε ότι το TAG δεν είναι ένα μεμονωμένο φαινόμενο στον ευρωπαϊκό χώρο. Η αναγκαιότητα συγκρότησης ομάδων και ανοικτών συναντήσεων για τα ζητήματα της αρχαιολογικής θεωρίας γίνεται συνείδηση σε πολλές άλλες αρχαιολογικές παραδόσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1983 συγκροτήθηκε στη Δυτική Γερμανία, στο χώρο της κατ'εξοχήν ιδεαλιστικής αρχαιολογικής παράδοσης, η ομάδα Unkeler Kreis, με στόχους παρόμοιους με αυτούς του TAG (Härke 1989). Μήπως ωρίμασαν οι συνθήκες για να ξεκινήσει κάτι ανάλογο και στο χώρο της ελληνικής αρχαιολογίας; Και αν ναι, με ποιες μορφές και ποιες τακτικές κινήσεις θα μπορούσε κάτι τέτοιο να γίνει πράξη; Ιδέες, προτάσεις και αντιρρήσεις, παραπάνω από υπορόδεκτες.

Σημ.: Οφείλω ευχαριστίες στην Ελένα Γιάλλουρη για τις παρατηρήσεις της στο κείμενο.

Βιβλιογραφία

- Binliff, J. (ed.) 1991. *The Annals School and Archaeology*. Leicester: Leicester Univ. Press.
- Earle, T. and Preucel, R. 1987. Processual archaeology and the radical critique. *Current Anthropology* 28: 501-538.
- Fleming, A. and Johnson, M. 1990. The Theoretical Archaeology Group (TAG): origins, retrospect and prospect. *Antiquity* 64: 303-306.
- Gifford, D.P. 1981. Taphonomy and palaeoecology: A critical review of archaeology's sister disciplines. *Advances in Archaeological Method and Theory* 4: 365-438.
- Härke, H. 1989. The Unkel Symposia: the Beginnings of a Debate in West German Archaeology? *Current Anthropology* 30(3): 406-410.
- Hodder, I. 1985. Post-processual archaeology. *Advances in Archaeological Method and Theory* 8: 1-26.
- Hodder, I. 1986. *Reading the Past*. Cambridge: C.U.P.
- Hodder, I. (ed.) 1991a. *Archaeological Theory in Europe: the last three decades*. London: Routledge.
- Hodder, I. 1991b. Archaeological theory in contemporary European societies: the emergence of competing traditions. In Hodder, I.

- (ed.), *Archaeological Theory in Europe: the last three decades*. London: Routledge. Pp.1-24.
- Ingold, T. 1990. An anthropologist looks at biology. *Man* 25(2): 208-29.
- Κατσάνη, Κ. 1985. Σύγχρονη αρχαιολογία: πρόβλημα και κατευθύνσεις. *Αρχαιολογία* 20: 52-58.
- Leone, M., Parker, B., Potter, Jr. and P. Shackel 1989. Towards a critical archaeology. *Current Anthropology* 28(3): 283-302.
- Malina, J. and Váscíek, Z. 1990. *Archaeology, Yesterday and Today*. Ed. and trans. by Marek Zvelebil. Cambridge: C.U.P.
- Moreland, J. (in press). Review of Binliff, J. (ed.) *The Annals School and Archaeology*. *Archaeological Journal* 149.
- Patterson, T.C. 1990. Some theoretical tensions within and between the processual and postprocessual archaeologists. *Journal of Anthropological Archaeology* 9: 189-200.
- Shanks, M. and Tilley, C. 1987. *Reconstructing Archaeology*. Cambridge: C.U.P.
- Shanks, M. and Tilley, C. 1987. *Social Theory and Archaeology*. Cambridge: Polity press.
- Shanks, M. and Tilley, C. 1989. *Archaeology into 1990's*. *Norwegian Archaeological Review* 22(1): 1-54.
- Sokal, R.R., Oden, N.L. and Wilson, C. 1991. Genetic evidence for the spread of agriculture in Europe by demic diffusion. *Nature* 351: 143-45.
- Trigger, B. 1991. Constraint and freedom — A new synthesis for archaeological explanation. *American Anthropologist* 93(3): 551-569.

Theoretical Archaeology in the Early 1990's: The 13th Congress of TAG

G. Chamlikis

Theoretical archaeology as an independent discipline does not really exist simply because each archaeological activity, regardless of how practical it is, has its theoretical aspects. If one declares that he is not interested in what is called theoretical archaeology but only in the «right» discovery, presentation and study of data, this is in itself a theoretical attitude with various effects. The excavation, being the practical side of archaeology *par excellence*, can and has to be analyzed theoretically: the criteria of choosing the area to be excavated and the entire planning, the excavational method, the consideration or dismissal of the so-called taphonomic factors which alter the nature and modify the territorial co-ordinates of the material (Gifford 1981), all have as prerequisites a series of theoretical processes.